

17. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи: монографія; за ред. Н.Р. Нижник та Н.Т. Гончарук. Київ: Моноліт, 2009. 383 с.
18. Державна виконавча влада в Україні: формування та функціонування: зб. наук. пр. / кол. авт.; наук. кер. Н.Р. Нижник. Київ: Вид-во УАДУ, 2000. 312 с.
19. Конституції України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

УДК 321.01(477)

Яковлев Д.В.

*доктор політичних наук,
професор кафедри політичних теорій
Національний університет
«Одеська юридична академія»*

**ДИЛЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ:
ПРИВАТНІ ОЛІГАРХІЧНІ ІНТЕРЕСИ ПРОТИ
СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ**

Середній клас – це репрезентант суспільного інтересу. Представники середнього класу мають право говорити від імені більшості суспільства. Цей висновок з'явився як результат історичного розвитку сучасних європейських демократій. Саме тому класичне визначення демократії як режиму правління середнього класу є цілком виправданим. Але це визначення потребує суттєвого уточнення та доповнення в умовах розвитку капіталістичних відносин. Інакше голос середнього класу буде слабким, а майбутнє демократії – примарним [4].

Дилема української демократії полягає у виборі між приватними олігархічними інтересами та суспільним інтересом, захищати який здатний лише середній клас. У політичній історії Незалежної України середній клас декілька разів відігравав визначальну роль. Слід особливо наголосити на ролі середнього класу у революційних подіях 2004 та 2013-2014 років. Як

влучно зазначав Ю. Андрухович щодо рушійної сили Майдану: «...всі ми втомилися соромитися за свою власну країну. З цим огидним відчуттям засоромлености... щось треба було робити. І український «середній клас» зробив. Він віддав свої гроші на закупівлю наметів, їжі, теплого одягу, звукової апаратури, заплатив за автомобілі, телефони й інтернет, пошив мільйони помаранчевих прапорів і здійснив революцію» [1] Але згодом, після чергової перемоги, середній клас зникав з політичного простору мовби посмішка чеширського кота. Програш на виборах представникам чергових олігархічних партій та пошук партій, які були б здатні представляти інтереси середнього класу став рутиною політичного життя.

У сучасних умовах представники середнього класу – добровольці та волонтери – стали на захист України проти широкомасштабної збройної агресії.

У післявоєнній політичній архітектурі влади та політичного представництва мають бути виправлені хиби попереднього розвитку. Передусім, це стосується перерозподілу влади та власності на користь середнього класу.

Середній клас, як голос більшості, протистоїть іншим класам – олігархії та нижчому класу. Найбільш небезпечним є союз олігархії з нижчим класом. Цей союз, спотворюючи волю більшості, формує режим політичної корупції починаючи з електоральних змагань (коли представники олігархічного капіталу скуповують голоси найбідніших верств населення) та закінчуючи «зіпсованим» публічним адмініструванням. Монополія олігархів у економіці та медійному просторі дозволяє проводити ефективні та ефектні виборчі кампанії, фінансувати масмедіа та політичні партії. Це зводить нанівець спроби середнього класу здобути повноцінне

представництво у парламенті.

Саме тому дилема демократії має бути вирішена на користь середнього класу, а політична демократія доповнена економічною демократією. На відміну від класу найбагатших, які концентрують власність (ми їх звикли називати «олігархами», бо власність вони концентрують за допомогою доступу до державної влади) та найбідніших, у яких власності немає взагалі, середній клас зацікавлений у визначенні та реалізації суспільного інтересу.

Демократія потребує свободи та рівності. Навпаки, капіталізм є системою економічної конкуренції з нерівномірним розподілом благ – багаті завжди є меншістю у соціальній структурі. Компроміс між капіталізмом, який представляє купка багатіїв і демократією, як правлінням більшості полягає у створенні дієвих механізмів перерозподілу суспільного блага в інтересах середнього класу під

наглядом політичної демократії [3].

Щоправда, політичні поразки середнього класу обумовлені не лише «олігархічно-люмпенівським альянсом»[2], а й «маятниковим» рухом самоідентифікації середнього класу. Цей маятник рухався від «обслуги олігархів» (юристи, журналісти, політичні технологи, представники шоу-бізнесу, ін.) до опори демократії та основи громадянського суспільства.

До основних характеристик середнього класу відносяться рівень доходу, освіта, споживча поведінка, цінності. Слід наголосити на відмінностях українського середнього класу від «європейського». Передусім, це стосується рівня доходу. Саме тому, задля визначення середнього класу в Україні звертаються до суб'єктивних показників (самоідентифікації середнього класу). Ці показники на сучасному етапі політичного розвитку надихають та дозволяють дивитись з оптимізмом у

демократичне майбутнє України. Відповідно до соціологічних досліджень, представники українського середнього класу прагнуть демократичних змін, подолання корупції, деконструкції олігархічного режиму, впровадження ринкових реформ. Вони мають вищу освіту, цікавляться мистецтвом, відвідують ресторани, іноді можуть дозволити собі відпочинок за кордоном. Важливим чинником суб'єктивної самоідентифікації середнього класу є відчуття справедливості та відповідальність за майбутнє: «Пояснюючи різницю між тим, скільки українців самі себе вважають середнім класом, та значно нижчими оцінками експертів, пропонуємо до суто матеріальних ознак – доходів, освіти, можливості купити житло та авто, дати освіту своїм дітям, мати доступ до якісної медицини, відпочивати – додати ще й соціально-психологічний фактор – відповідальність за майбутнє» [2].

Зростає роль «нового» середнього класу – представників креативної індустрії та публічних інтелектуалів.

Таким чином, в Україні середній клас пройшов шлях від напівлегального бізнесу, зубожілої інтелігенції та «обслуги олігархів» до рушійної сили Майданів, класу волонтерів, активістів та добровольців, які забезпечують спротив повномасштабній військовій агресії, європейську й євроатлантичну інтеграцію.

Список використаних джерел:

1. *Виступ Юрія Андруховича з приводу отримання ним премії ім. Е. М. Ремарка (2005, травень). Часопис «Критика». [Рік IX, число 7-8 \(93-94\)](#)*. URL:

<https://krytyka.com/ua/articles/vystup-yuriya-andrukhovycha-2005>

2. Зануда, А. (2013, червень 4). Середній клас в Україні: нечисленний і невливовий. *BBC NEWS*

Ukrainian.

URL:

https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/06/130604_ukraine_middle_class_az

3. Ringen, S. (2004). A distributional theory of economic democracy. *Democratization*, 11(2). P. 18-40.

4. Yakovlev, D., Borovyk, L., & Diachenko, O. (2022). The voice of the middle class and economic democracy in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 8(3). P. 220-227. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022-8-3-220-227>.

УДК 342.5

Яковлева Л. І.

*доктор політичних наук,
професор кафедри соціології
Національний університет
«Одеська юридична академія»*

РІВНІ ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Проблема легітимності публічної влади